

Kas soomlaste hulljulge rünnak Nõukogude lennukide vastu päästis Tallinna hullest?

1944. aasta märtsis sooritas Nõukogude lennukid Tallinnale Teise maailmasõja suurima õhurünnaku. Kas soomlaste sekkumine hoidis 80 aasta eest ära veelgi suuremad purustused?

Ajaloolane Taavet Liias kirjutas ajakirja Akadeemia 2010. aasta kolmandas numbris pikema artikli Tallinna õhutõrjest 1944. aasta märtsipommitamise ööl. Kõnealuses artiklis tõi autor esimest korda esile soomlaste rolli tol Tallinna jaoks saatuslikul ööl.

Märtsikuu ärevad päevad

Nimelt ründasid Soome lennukid 1944. aasta 9. märtsi õhtul Nõukogude lennukid Leningradi lähedal, tekitades seal kaost ja purustusi, mistõttu võis punalennukite teine rünnakuline Tallinnale väiksemaks jääda. Liias jätab oma artikli lõpus aga õhku küsimuse: kas Nõukogude õhurünnaku rikkusid soomlased või oligi teine rünnakuline Tallinnale plaanitud oluliselt väiksemas mahus?

Punaarmee kaugtegevuslennukid (ADD) lennukid olid 1944. aasta veebruaris Helsingit, aga ka teisi Soome linnu korduvalt pommitanud. Samuti ründasid Nõukogude pommitajad objekte Eestis.

Siit koorub aga teine küsimus: kas soomlaste rünnak Nõukogude lennukidele 9. märtsil 1944 sattus kogemata samale õhtule rünnakuga Tallinnale või kasutasid soomlased tekkinud olukorda operatiivselt?

Punaarmee kaugtegevuslennukid (ADD) lennukid olid 1944. aasta veebruaris Helsingit, aga ka teisi Soome linnu korduvalt pommitanud. Samuti ründasid Nõukogude pommitajad objekte Eestis, 6. märtsil oli tehtud suurem õhurünnak Narvale. Soome sõdis toona Saksamaa liitlasena Nõukogude Liiduga. Saksamaa oli aga Tallinna ja Eestit alates 1941. aasta sõjasuvest okupeerinud.

Märtsi alguses 1944 kardeti uusi õhurünnakuid nii Helsingile kui Tallinnale. Linnade kaitset parandati. Tallinnal jäi see siiski oluliselt nõrgemaks. Peaaegu igal öösel kõlas Tallinnas toona õhuhäire, Nõukogude lennukid olid linnale lähenemas, tehes arvatavasti luurelende. Soomlased plaanisid aga samal ajal

maaleht.ee

Estonia teater
Teater

kättemaksuaktsiooni. 6. märtsil tegid nad Nõukogude lennuväljade kohal luurelende.

Info 9. märtsi õhurünnaku esimesest lainest jõudis õhutõrjeni õigeaegselt, sest kaks esimest punalennukit lasti alla veel enne Tallinna kohale jõudmist. Samas jäi hiljaks õhuhäire andmine linnas.

7. või 8. märtsil jõudis Tallinna Saksa ööhävitajate eskadrilli juhtlaev Togo, mis öösel paiknes Juminda poolsaare kandis. See väga modernne sõjalaev jälgis oma radariga õhuruumi kuni Soome rannikuni välja ja pidi koordineerima ööhävitajate tegevust kõnealusel ruumis.

Info 9. märtsi õhurünnaku esimesest lainest jõudis õhutõrjeni õigeaegselt, sest kaks esimest punalennukit lasti alla veel enne Tallinna kohale jõudmist. Samas jäi hiljaks õhuhäire andmine linnas.

Kui palju 9. ja 10. märtsil Nõukogude lennukeid Tallinna ründas, pole täpselt teada. Esimese rünnakulaine suuruseks on pakutud 240 kuni 300 lennukit, teise puhul umbes 60. Igal juhul osales teises rünnakulaines mitu korda vähem ADD pommituslennukeid.

Esimene rünnakulaine Tallinnale algas toonase kohaliku aja ehk Kesk-Euroopa aja järgi natuke enne kella 18.30 ning kestis kella 21.12ni. Lennukid olid kaugematest baasidest seega startinud mitu tundi varem. Kui saadi info mööda Soome lahe lõunapoolset trassi lähenevatest punalennukitest, käivitus soomlaste rünnakuplaan. Esialgu saadeti välja luurelennukid, neile järgnesid hiljem pommituslennukid. Täpsete kellaaegadega aruanded on säilinud. Igal juhul olid soomlased selleks operatsiooniks valmistunud.

Tol märtsiööl ründasid Soome lennuväe 4. lennurügemendi 21 lennukit Nõukogude lennuväljasid Leningradi piirkonnas. Rünnati Levašovo, Kassimovo, Gorskaja ja Jukki lennuvälja. Seejuures hiilis põhjanaabrite osa lennukeid ööpimeduses Tütarsaarte kandis Tallinna kohalt oma baasidesse suundunud Nõukogude lennukite rivi vahele. Selle kella 21.30 paiku alanud rünnaku käigus hävitati kuni 14 punalennukit, lisaks ühel lennuväljal kogu kütusevaru. Koos Tallinna kohal alla tulistatud lennukitega kaotas punaarmee tol ööl vähemalt 36 lennukit.

Ajalooline operatsioon

Võimalik, et Nõukogude lennukitel oli esialgu plaan võtta soomlaste rünnaku alla sattunud baasidest peale uus koorem

pomme ja tulla Tallinna kohale tagasi. Teine, oluliselt väiksem rünnakulaine Tallinnale algas 10. märtsil kell 1.07 ning kestis kella kolmeni öösel. Need lennukid tõusid õhku Moskva lähedal asunud lennuväljadelt. Vastava info edastas Luftwaffe raadioluureüksus varakult.

„Just see soomlaste tekitatud kaos hoidis ära teise Tallinna tabama pidanud pommituslaine,“ kinnitas lennundusajaloolane Carl-Fredrik Geust. Ilta-Sanomate teemalehes 1944. aasta märtsipommitamisest kõnelev artikkel annab hea ülevaate Soome lendurite ehk Lentorykmentti 4 ennastsalgavast operatsioonist. Nagu teame, päris ära see teist rünnakulainet siiski ei jätnud.

„See oli ajalooline operatsioon. Ma ei ole kuulnud, et keegi kunagi mujal midagi taolist teinud oleks. Meisterlik sooritus ja julge tegu, mis teenis seatud eesmärgi,“ tõdes Ilta-Sanomate intervjuus ka Soome lennundusajaloolane ja lennuväe endine ülem, kindralmajor Heikki Nikunen.

Leidub ka neid, kes väidavad, et soomlaste rünnaku algus Tallinna ründamisega samal ajal on puhas juhus. Siiski tundub, et soomlased olid varem planeeritud rünnakuks valmis ja 9. märtsi õhtul saabus selleks lihtsalt sobiv hetk. Ja kui sel polnud Tallinna teisele, väiksemale rünnakulainele otsustavat mõju, siis segadust tekitas see punaarmee rünnakuplaanis kindlasti.

Ajaloolane Risto-Pearu Koovit on kirjutanud: „Tallinna rünnati NSVL Strateegilise Kauglennuväe diviiside/polkudega. Need lennukid lähtusid lennuväljadelt, mis paiknesid kohati kolme kuni kaheksa tunni kaugusel Tallinnast näiteks Kaluugas või kaugemal. Ehk siis sel ajal, kui esimene laine ründas Tallinna, olid järgmised juba õhus ja lendasid sihtmärkide poole. Mitte kuskil pole andmeid, et nendest õhus olnud eskadrillidest oleks osad tagasi kutsutud või suunatud muudele ülesannetele.“

Igal juhul jäi tol ööl Tallinna kahe suure rünnakulaine vahele ligi neli tundi.

Olgu veel toodud fakt, et esimene rünnakulaine Tallinnale jagunes omakorda kolmeks väiksemaks. Ja teise laine puhul oli tunnistajate sõnul korraka linna kohal vaid mõni üksik lennuk. Taavet Liias toob oma Akadeemia artiklis viite, kust selgub, et ADD lendas üldjuhul sihtmärgi suunas võimalikult otse. Samuti toob ta viite, et Leningradi lähedal asuvad ADD lennuväljad valmistasid esimese laine lennukeid ette teiseks laineks. Ajaliselt oleksid võinud need kella kolme-nelja paiku öösel taas Tallinna

kohale jõuda, jätkates teist rünnakulainet.

On selge, et Tallinna märtsipommitamise lugu pole veel lõpuni uuritud. Arhiivides võib olla peidus olulisi allikaid.

Igal juhul polnud 1944. aasta märtsipommitamine esimene ega jäänud ka viimaseks Nõukogude lennuväe õhurünnakuks Tallinnale Teise maailmasõja ajal. Küll oli see aga suurim. Selle tagajärgedest räägivad kurvad arvud.

Rünnaku peamiseks sihiks olid rahulike elanike kodud, mitte vähesed Tallinnas asunud sõjalise otstarbega rajatised. Süttis Estonia teatrimaja, kus just enne pommirünnakut oli alanud Eduard Tubina balleti „Kratt“ esietendus. Põlesid Niguliste kirik, linnaarhiivi hoone Rüütli tänaval ja vaekoda Raekoja platsil, Harju tänav ja selle lähiümbrus, sünagoog, mitu koolimaja. Suures osas said tuhaks mitmed vanalinna ümbritsenud eeslinnad. Eriti suuri purustusi oli Kompassi, Sibulaküla, Keldrimäe ja Uue Maailma asumis, aga mitmel pool mujalgi. Purustuste kaarti vaadates on selge, et eesmärgiks oli tervete linnakvartalite hävitamine. Paljud toona põlenud alad muudeti Nõukogude võimu poolt hiljem sund- ja hoogtöö korras haljasaladeks.

Seda ei tohi unustada

On selge, et Tallinna märtsipommitamise lugu pole veel lõpuni uuritud. Arhiivides võib olla peidus olulisi allikaid. Vene arhiividele niipea ligi ei pääse. Palju tähtsam on aga Tallinna ja teiste Eesti ning Soome linnade pommitamise lugu meeles pidada, sest sama vaenlane hävitab nüüd Ukraina linnu.

Kaks rünnakulainet

Kokku heideti Tallinnale üle 3000 pommi.

Kahes rünnakulaines hävis kokku 1549 hoonet ja 3350 sai kahjustada. Tollasest elamispinnast moodustas see ligi kolmandiku. Pea 20 000 tallinlast jäi ilma oma kodust. Rünnaku tagajärjel hukkus 554 Eesti kodanikku, 50 Saksa sõdurit ja 121 sõjavangi.

Kokku elas toona Tallinnas veidi üle 133 000 inimese.

Rüütli tänav: Tallinna Linnaarhiivi hoone leekides.

Nõukogude pommitaja.

Soomlaste Bristol Blenheim

Soomlaste Bristol Blenheim